

Fatma Tanrıkulu¹, Funda Erol², Nasibe Yağmur Filiz², Handenur Gündoğdu², Yurdanur Dikmen²

Geliş/Received : 01.08.2017
Kabul/Accepted : 08.02.2018

Öz

Amaç: Bu araştırma, hemşirelik öğrencilerinin klinik eğitiminde kullanılan yansıtıcı düşünme tekniğine yönelik görüşlerini incelemek amacıyla yürütülmüştür. **Yöntem:** Bu araştırmanın örneklemini Sakarya Üniversitesi Hemşirelik Bölümü birinci sınıfta öğrenim gören 41 öğrenci oluşturmuştur. Veriler "Öğrenci Bilgi Formu" ile "Yansıtıcı Düşünme Tekniğini Değerlendirme Formu" kullanılarak toplanmıştır. Verilerin analizinde kategorik veriler için frekans ve yüzdeler, nicel veriler için aritmetik ortalama±standart sapma (X±SS) kullanılmıştır.

Bulgular: Öğrencilerin büyük bölümü (%92.2) klinik eğitimde bu tekniğin kullanılması ile arkadaşlarının deneyimlerinden öğrendiğini, %82,9'u hemşirelik sürecinde daha analitik ve kritik düşünmesini sağladığını belirtmiştir. Bununla birlikte öğrencilerin %24.4'ü sorunları çözemediğinde kendini hayal kırıklığına uğramış hissettiğini, %19.5'i klinik ortamda anksiyeteye yol açtığını vurgulamış ve bu tekniğin eğitimciler eşliğinde yapılması gerektiğini ifade etmiştir (%73.2). Öğrencilerin yansıtıcı düşünmede yazdıkları olayın/durumların çoğunlukla klinik uygulamada yaşadıkları duygusal tepkiler ile ilgili olduğu saptanmıştır (%23.2).

Sonuç: Sonuç olarak, yansıtıcı düşünme tekniğinin klinik eğitiminde kullanılması; öğrencilerin kendi deneyimleri ve arkadaşlarının deneyimlerinden öğrenmesine, eleştirel düşünme ve problem çözme becerilerinin artmasına ve hemşirelik öğrencilerinin karşılaştığı durumları etik açıdan değerlendirmelerine olumlu katkı sağlamıştır. Ancak bu tekniğin öğrencilerde anksiyete yol açması, sorunların çözülememesi durumunda öğrencilerin kendilerini hayal kırıklığına uğramış hissetmeleri gibi olumsuz etkilerinin de olabileceği belirlenmiştir.

Anahtar sözcükler: Hemşirelik, Eğitim, Yansıtıcı düşünme

Abstract

Aim: This research was conducted in order to determine the efficacy of reflective thinking technique which is used in the clinical training of nursing students.

Method: The sample of the study consisted of 41 first-year students studying at Sakarya University Nursing Department. The data were collected using "Student Information Form" and "Reflective Thinking Technique Assessment Form". In data analysis, frequency and percentages were used for categorical data and arithmetic mean ± standard deviation (X±SS) were used for quantitative data.

Findings: The majority of the students (92.2%) stated that they learned from the experiences of their friends using this technique in the clinical training and 82.9% of the students reported that it enabled them to think more analytically and critically in nursing. However, 24.4% of the students felt disappointed when they could not solve the problems, 19.5% of them emphasized that it caused anxiety in the clinical setting and 73.2% stated that this technique should be performed in company with the trainees. It was seen that the cases/situations written by the students in reflective thinking were mostly accompanied by the emotional reactions, which they experienced in clinical practice (23.2%).

Conclusion: In conclusion, using reflective thinking in clinical training provided a positive contribution to the students in learning from their own experiences and from those of their friends, in improving their critical thinking and problem-solving skills and assessing the situations they faced from an ethical aspect. However, it was also determined that this technique may have negative effects such as causing anxiety in the students and making the students feel disappointed when the problems cannot be solved.

Key words: Nursing, Education, Reflective thinking

Giriş

Bilim ve teknolojinin gelişimi ile içinde bulunduğumuz bilgi çağında birçok değişimler meydana gelmekte ve bireyler daha karmaşık problemler ile karşı karşıya kalmaktadır. Bu durum bireylerin, kendini daha iyi tanıyan, bireysel ve toplumsal gelişmeye önem veren, sorgulayan, araştıran, sorunlar karşısında düşünme gücünü zorlayarak çözümler üreten ve akılcı kararlar alan bir birey olmasını gerektirmektedir (1,2).

Bireylerin karşılaştıkları sorunlar karşısında düşünmesini ve bu sorunlara çözümler geliştirebilmesini sağlayan yöntemlerden birinin de yansıtıcı düşünme tekniği olduğu ileri sürülmektedir (3). Yansıtıcı düşünme tekniği bireyin davranışlarını, düşüncelerini ve duygularını analiz etme olanağı sağlayarak, kendini tanımasına ve değerlendirebilmesine yardımcı olmaktadır (4,5). Norton' a (1994) göre yansıtıcı düşünen birey sorun/sorunların çözümü hakkında fikirler sunmakta ve bu fikirleri uygulamaya koyarak sonuçlarını tekrar değerlendirebilmektedir (6). Dolayısıyla yansıtıcı düşünme, bireyin karşılaştığı problemi çözme sürecinde yaratıcı ve eleştirel düşünmesine olanak sağlayarak yeni fikirler üretmesine teşvik etmektedir (7). Yansıtıcı düşünme tekniğinin tüm alanlarda kullanılabileceği belirtilmekle birlikte özellikle eğitim alanında kullanılması, öğrencilerin deneyimleri yoluyla öğrenmesine, yaptıklarının farkında olmasına, bunların üzerinde düşünmesine ve kendi öğrenmelerinden sorumluluk duymasına olanak sağlamaktadır (8).

Hasta bakımını temel alan hemşirelik eğitiminde, yansıtıcı düşünme tekniğinin kullanılabileceği belirtilmektedir (9-11). Kuramsal ve uygulamalı öğrenim yaşantılarını içeren hemşirelik eğitiminde klinik eğitim, eğitimin ayrılmaz bir parçası olup öğrencilerin okul ortamında öğrendikleri bilgiyi ve pratiği yaparak öğrenmelerini sağlamaktadır (12). Klinik eğitim öğrencinin gerçek anlamda öğrenmesine olanak sağlamanın yanı sıra bu ortamlarda farklı beklenti ve gereksinimlere sahip bireylerin bulunması ve öğrenmeyi etkileyen koşulların kontrolünün az olması gibi faktörler klinik eğitimi daha kompleks bir hale getirmektedir (13). Öğrenciler özellikle klinik eğitimde fiziki alanların yetersiz olması, karmaşık çevrenin varlığı, hasta/hasta yakınları, sağlık personeli ile yaşanan iletişim sorunları ve öğretim elemanlarının sayısının

yetersiz olması gibi olumsuz durumlar ile karşı karşıya kalabilmektedir (14,15). Bununla birlikte bu tekniğin klinikte karşılaşılan sorunların çözümünde kullanılmasının öğrencilerin kritik düşünme, problem çözme, psikomotor, iletişim ve yönetim becerilerinin gelişimine katkı sağlayacağı belirtilmektedir (10,16).

Türkiye'de bu konu ile ilgili yapılan çalışmalar incelendiğinde; yansıtıcı düşünme tekniğinin etkisinin araştırıldığı çalışmaların genellikle eğitim bilimlerinin birçok alanında yürütüldüğü görülmüştür (7,8,17). Ancak hemşirelik eğitiminde bu tekniğin etkinliğinin incelendiği sınırlı sayıda araştırma bulgusuna rastlanmıştır. Tanrıku ve arkadaşları (2016) hemşirelik öğrencilerine uygulanan yansıtıcı düşünme tekniğinin problem çözme becerisi üzerine etkisini inceledikleri çalışmalarında; bu yöntemin klinik uygulamalarda kullanılması ile öğrencilerin kendilerini farklı açılardan değerlendirme fırsatı bulduğunu ve klinik uygulama alanlarında olumlu ya da olumsuz deneyimlerini gözden geçirmelerine yardımcı olduğunu belirtmişlerdir. Ayrıca bu yöntemin uygulanması sonucunda öğrencilerin problem çözme beceri puanlarının arttığı ancak bu farkın anlamlı olmadığı saptanmıştır (18). Çalışmadaki bu sonuç yansıtıcı düşünme tekniğinin uygulama adımlarının daha uzun sürede ve ayrıntılı olarak yapılandırılmasının önemli olduğu yönünde yorumlanmıştır. Bu nedenle klinik eğitimde yansıtıcı düşünme tekniğinin etkinliğinin incelendiği daha fazla araştırma sonuçlarına gereksinim vardır.

Bu doğrultuda bu araştırma; hemşirelik öğrencilerinin klinik eğitiminde kullanılan yansıtıcı düşünme tekniğinin etkinliğini belirlemek amacıyla yürütülmüştür.

Gereç ve Yöntem

Araştırma Deseni, Evreni ve Örneklemi

Bu çalışma, klinik eğitimde kullanılan yansıtıcı düşünme tekniğinin etkinliğini değerlendirmeye yönelik niceliksel yaklaşımla yürütülmüştür. Araştırmanın evrenini, Sakarya Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Hemşirelik Bölümünde 2016-2017 Eğitim Öğretim yılında öğrenim gören ve klinik uygulamaya çıkan birinci sınıf hemşirelik öğrencileri (N=85), örneklemi ise araştırmaya katılmaya gönüllü olan 41 öğrenci oluşturmuştur. Uygulamalı eğitimlerde özellikle ilk klinik deneyimler daha çok zorlayıcı olmasından dolayı

öğrencilerde anksiyete, stres ve yoğun emosyonel tepkiler oluşturabilmektedir. Bunun yanında hasta, hasta yakınları ve sağlık ekibi ile yaşanan olumlu ya da olumsuz iletişim deneyimleri ve yaşanan duygusal tepkiler ilk klinik deneyim yaşayan öğrenciler için çok daha önemlidir. Bu nedenle bu çalışmanın örneklem grubunu birinci sınıf hemşirelik öğrencileri oluşturmuştur. Çalışmanın yürütülebilmesi için ilgili kurumdan yazılı izin alınmıştır. Araştırmaya başlamadan önce öğrenciler çalışmanın amacı hakkında bilgilendirilmiş ve çalışmaya katılmada gönüllülük esası dikkate alınmıştır.

Veri Toplama Araçları

Araştırmanın verileri öğrencilerin bazı sosyodemografik özelliklerini içeren " Öğrenci Bilgi Formu" ile "Yansıtıcı Düşünme Tekniğini Değerlendirme Formu" kullanılarak toplanmıştır. *Yansıtıcı Düşünme Tekniğini Değerlendirme Formu*; araştırmacılar tarafından ilgili literatür doğrultusunda hazırlanmıştır (19-22). Bu form; yansıtıcı düşünme tekniğinin etkinliği, tekniğin olumsuz etkileri ve eğitimcilerin bu uygulamadaki rolü hakkında değerlendirmelerini içeren üç bölümden ve 21 maddeden oluşmaktadır. Öğrenciler maddeleri "katılıyorum", "kararsızım"

ve "katılmıyorum" ifadelerini içeren üçlü likert tipinde değerlendirmiştir.

Araştırmanın Aşamaları ve Verilerin Toplanması

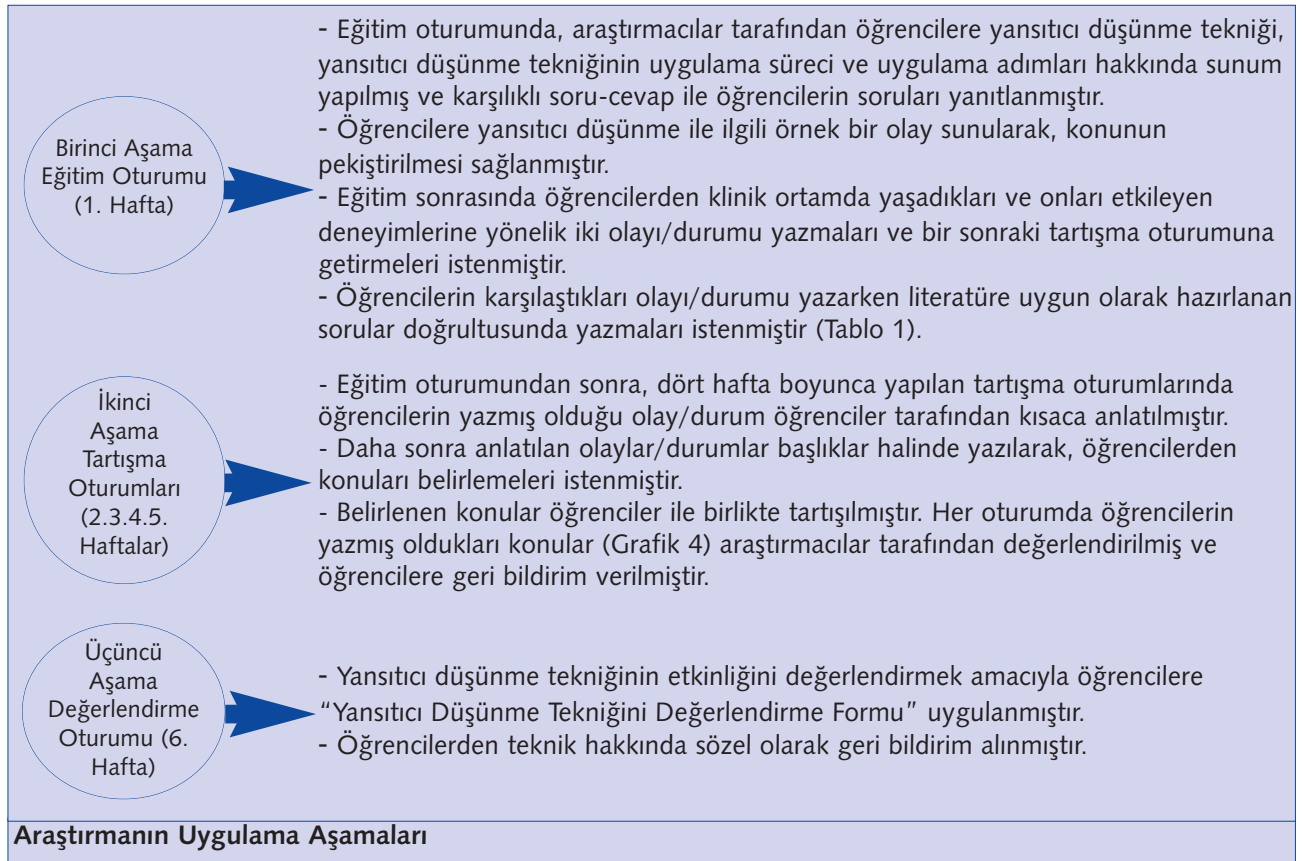
Araştırma, Nisan- Mayıs 2017 tarihleri arasında 6 haftalık süreçte, haftada bir gün iki saat olarak gerçekleştirilmiştir. Eğitim oturumu, tartışma oturumu ve değerlendirme oturumu şeklinde üç aşamadan oluşan bu araştırma, uygulama yapılan hastanenin konferans salonunda yürütülmüştür. Yansıtıcı düşünme tekniğinin aşamaları aşağıda ayrıntılı olarak açıklanmıştır.

Araştırmanın Uygulama Aşamaları

Bu çalışmanın birinci aşamasında yürütülen eğitim oturumunda, öğrencilerin paylaşmak istedikleri olayı/durumu raporlarken literatür (4,23) doğrultusunda araştırmacılar tarafından oluşturulan sorulara yanıt verecek şekilde yazmaları istenmiştir. Bu sorular, öğrencilerin klinik uygulamalarda yaşadıkları deneyimleri farklı bir bakış açısıyla yeniden değerlendirmelerini sağlayacak şekilde hazırlanmıştır. Yansıtıcı düşünme tekniği uygulama soruları Tablo 1'de verilmiştir.

Verilerin Analizi

Elde edilen veriler SPSS 16.0 programı kullanılarak bilgisayar ortamında değerlendirilmiştir. Kategorik

Tablo 1. Yansıtıcı düşünme tekniği uygulama soruları

Sevgili öğrencimiz; klinik uygulama alanında yaşadığınız ve sizi etkileyen bir olayı/durumu aşağıda yer alan sorular doğrultusunda açık ve anlaşılır bir biçimde yazınız.

1. Bu konunun sizin için önemini kısaca yazınız.

2. Olayın/Durumun Tanımlanması

Nasıl, ne zaman, nerede oldu?

Gerçekleştiği çevre (ısı/sesler/sözlü/sözsüz iletişim) nasıldı?

Olayda/durumda yer alan ve etkilenen kişiler kimlerdi?

Olay/Durum sırasında ne hissettiniz?

Olayda yer alan diğer kişiler ne hissetmiş olabilir? Bunu nasıl anladınız?

Olay/Durum esnasında ne düşündünüz?

Olayda yer alan diğer kişiler ne düşünmüş olabilirler? Bunu nasıl anladınız?

O anda ne yaptınız?

Diğer kişiler ne yaptılar?

3. Olayın/Durumun Değerlendirilmesi

Davranış/düşüncelerinizi etkileyen faktörler nelerdi? (Örneğin; bilgi, değer, inanç, dürtü, ön yargı, deneyim)

Diğer kişiler niçin böyle davranmış / düşünmüş olabilir? (örneğin; bilgi, değer, inanç, dürtü, ön yargı, deneyim)

Bu olay/durum siz ve diğerleri için olumlu/olumsuz muydu?

Olayın/durumun daha farklı sonuçlanabilmesi için neleri bilmeniz ve nasıl davranmanız gerektiğini düşünüyorsunuz? Bunları bilmek için hangi kaynaklara (makale, kitap, danışman) gereksiniminiz var?

Olay/Durum sizi ve diğerleri nasıl etkiledi? (sosyal, kültürel, mesleki, etik, yasal, politik gibi)

Şu anda olay/durum ile ilgili ne hissediyorsunuz, ne düşünüyorsunuz?

Diğer kişiler şu anda ne hissediyor, ne düşünüyor olabilir?

veriler için frekans ve yüzdeler, nicel veriler için aritmetik ortalama±standart sapma ($X\pm SS$) kullanılmıştır.

Bulgular ve Tartışma

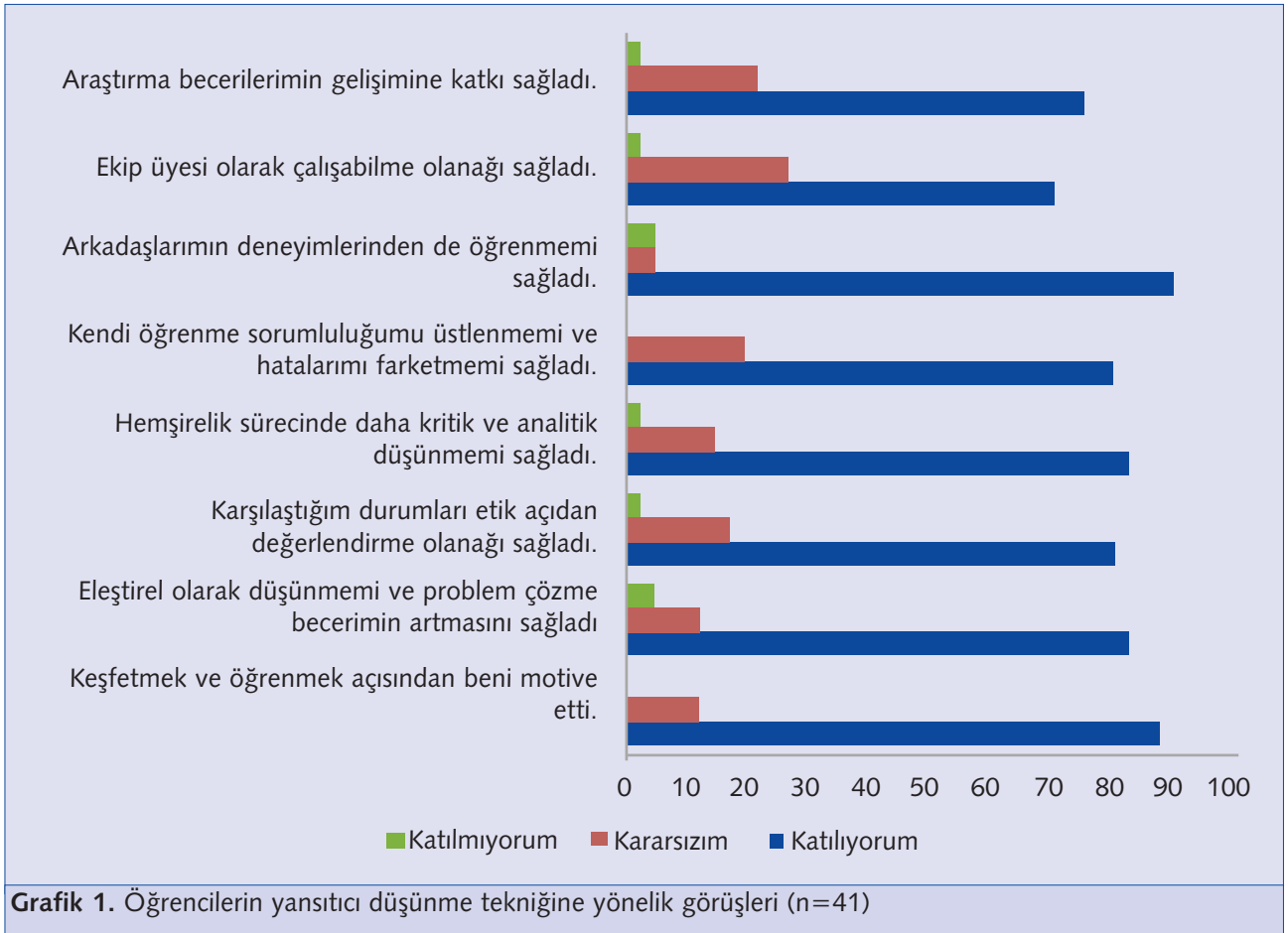
Araştırmaya katılan öğrencilerin yaş ortalaması 18.65 ± 0.72 yıl olup, %80.5'i kız, %19.5'i erkek öğrencilerden oluşmaktadır. Öğrencilerin %56.1'i Anadolu Lisesi'nden mezun olmuştur.

Öğrencilerin yansıtıcı düşünme tekniğine yönelik görüşlerinin dağılımı Grafik 1'de verilmiştir.

Öğrencilerin yansıtıcı düşünme tekniğine yönelik görüşleri incelendiğinde; öğrencilerin %75.6'sı bu tekniğin araştırma becerilerinin gelişimine katkı sağladığını, %70,7'si ekip üyesi olarak çalışabilme olanağı sunduğunu belirtmiştir. Ayrıca öğrencilerin %80,5'i tekniğin kendi öğrenme sorumluluğunu üstlenerek hatalarını fark etmesini ve karşılaştığı durumları etik açıdan değerlendirmesini, %82,9'u ise hemşirelik sürecinde daha analitik ve kritik düşünmesini, problem çözme becerilerinin artmasını sağladığını ifade etmiştir. Öğrencilerin büyük bir bölümü (%90,2) arkadaşlarının

deneyimlerinden de öğrendiğini vurgulamıştır.

Konu ile ilgili literatür incelendiğinde; yansıtıcı düşünme tekniğinin klinik alanlarda uygulanmasının; öğrencilerin kendilerini değerlendirmesine olanak sağladığı, eleştirel düşünme, problem çözme, benlik bilinci oluşturma ve analiz etme becerilerini olumlu olarak geliştirdiği, kendisinin ve arkadaşlarının deneyimlerinden öğrenmesine katkı sağladığı belirtilmiştir (11,20). Bir çalışmada hemşirelik öğrencilerinde klinik uygulamalarda kullanılan yansıtıcı düşünmenin öğrencilerde eleştirel düşünme becerisini geliştirdiği, kendi kendine öğrenebilmeyi teşvik ettiği ve öğrencilerin kendilerini farklı açılardan değerlendirmesini sağladığı saptanmıştır (18). Ayrıca bu tekniğin hemşirelik eğitiminde kullanılması ile öğrencilerin klinik eğitimden daha çok yararlandığı ve öğrencilerde hemşirelik mesleği ile ilgili pozitif düşünceler geliştirdiği bildirilmektedir (24). Silvia ve arkadaşları (2013) yapmış oldukları çalışmalarında hemşirelik öğrencilerinin yansıtıcı düşünme tekniği ile yazmış oldukları günlükleri değerlendirmiş ve bu tekniğin öğrencilerin bakım verdikleri bireyler ile

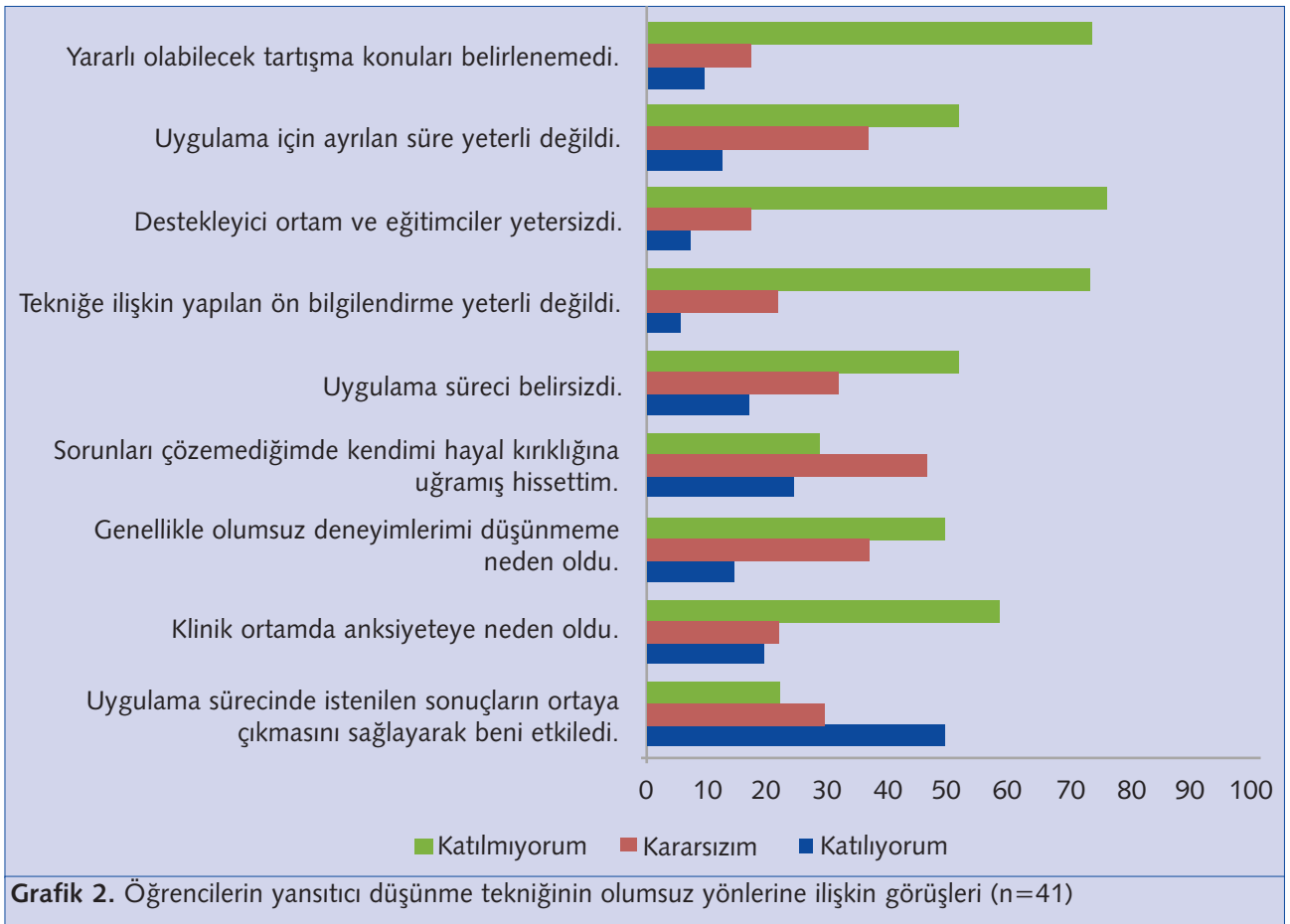

daha etkili iletişim kurmalarını sağladığı, hemşirelik bakım sürecini daha doğru değerlendirmelerine yardımcı olduğu ve okulda öğrenilen teorik bilginin uygulama alanında kullanılmasını kolaylaştırdığı belirtilmiştir (21). Bu bulgular ile bizim çalışmamız paralellik göstermektedir. Dolayısıyla bu bulgulara dayanarak, öğrencilerin deneyimlerinden öğrenmesini kolaylaştırmak amacıyla klinik eğitimde yansıtıcı düşünme tekniğinin kullanılmasının öğrencilerin mesleki gelişimine olumlu yönde katkı sağladığı söylenebilir.

Grafik 2'de öğrencilerin yansıtıcı düşünme tekniğinin olumsuz yönlerine ilişkin görüşleri yer almaktadır.

Literatürde çalışma sonuçları incelendiğinde; yansıtıcı düşünme tekniğinin öğrencilerin gelişimine katkı sağladığı belirtilmesine karşın, sınırlı sayıda yapılan bazı çalışmalarda bu yöntemin olumsuz etkilerinin olabileceği belirtilmiştir. Bizim çalışmamızda da öğrencilerin %9.8'i bu yöntemin uygulanmasında yararlı olabilecek tartışma konularının belirlenemediğini, %12.2'si yansıtıcı düşünme tekniğinin uygulanması için sürenin

yeterli olmadığını, %7.3'ü ise destekleyici ortamın ve eğitimcilerin yetersiz olduğunu belirtmişlerdir. Landeen ve arkadaşları (1995) psikiyatri alanında uyguladığı yansıtıcı düşünme tekniği ile hemşirelik öğrencilerinin deneyimlerini değerlendirdiği çalışmalarında, yansıtıcı düşünme tekniği için ayrılan sürenin yetersiz olduğunu ve bu yöntemin öğrencilere yarar sağlayabilmesi için daha uzun sürede uygulanması gerektiğini bildirmişlerdir (25). Öğrencilerin %24.4'ü sorunları çözemediğinde kendini hayal kırıklığına uğramış hissettiğini, %14.6'sı bu tekniğin genellikle olumsuz deneyimlerini düşünmesine neden olduğunu ve %19.5'i klinik ortamda anksiyeteye yol açtığını vurgulamıştır (Grafik 2). Tanrıku ve arkadaşlarının (2016) hemşirelik öğrencilerine uygulanan yansıtıcı düşünme tekniğinin problem çözme becerisi üzerine etkisini inceledikleri çalışmalarında da uygulanan yöntemin öğrencilerde anksiyeteye neden olduğu saptanmıştır (18). Bu sonuçlara dayanarak yansıtıcı düşünme tekniğinin öğrencilere daha yararlı olabilmesi amacıyla uygulama sürecinin ve uygulama adımlarının iyi bir şekilde yapılandırılmasının önemli olduğu düşünülmektedir.

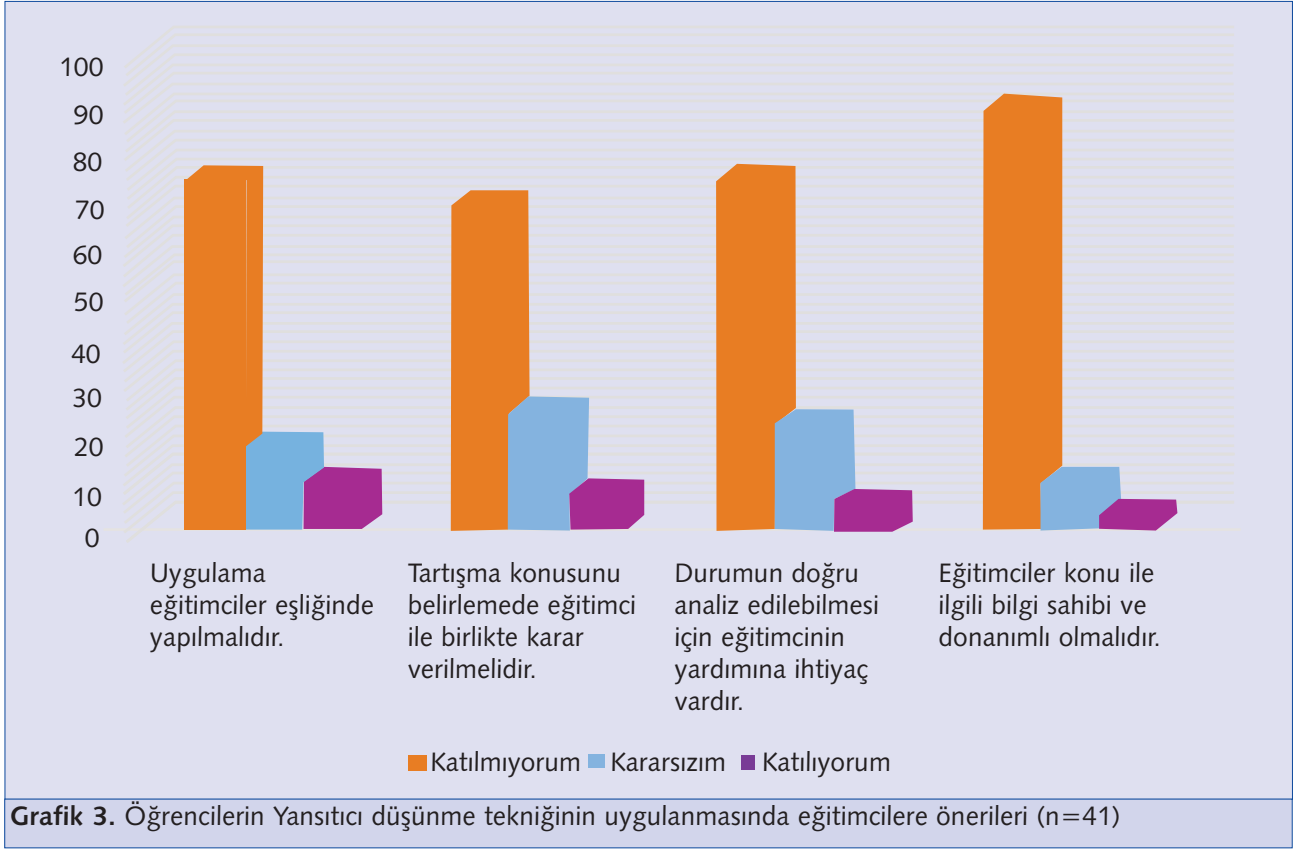

Bu çalışmada öğrencilerin yansıtıcı düşünme tekniğinin uygulanmasında eğitimcilere önerileri Grafik 3'te verilmiştir.

Öğrencilerin %73.2'si yansıtıcı düşünme tekniği uygulamasının eğitimciler eşliğinde yapılması gerektiğini ve durumun doğru analiz edilebilmesi için eğitimcinin yardımına ihtiyaç olduğunu belirtmiştir. Bu tekniğin hemşire eğitimciler eşliğinde yapılmasının, uygulama ile derslerde öğrenilen teorik bilginin entegre edilmesini ve öğrencilerin öğrenmesini kolaylaştırdığı belirtilmektedir (22,26). Ayrıca bu çalışmada öğrencilerin %68.3'ü tartışma konusunu belirlemede eğitmeni ile birlikte karar verilmesi gerektiğini, %87.8'i ise eğitimcilerin konu ile ilgili bilgi sahibi ve donanımlı olması gerektiğini ifade etmiştir. Nitekim Nicholl ve Higgins (2004) yansıtıcı uygulamalarda eğitimcilerin konuyla ilgili bilgili, donanımlı ve kendine güvenen kişiler olması gerektiğini vurgulamıştır (27). Dolayısıyla yansıtıcı düşünme tekniğinin uygulanması ve yürütülmesinde eğitimciler önemli bir yere sahiptir.

Öğrencilerin yansıtıcı düşünme tekniğinde yazdığı konuların dağılımı Grafik 4'te verilmiştir.

Araştırmaya katılan öğrencilerin yansıtıcı düşünme tekniğinde ele aldıkları konuların dağılımı incelendiğinde; %23.2'sinin klinik uygulamalarda yaşadığı duygusal durumları, %22'sinin hasta bakım yönetimini, %17.1'inin ise ekip üyeleriyle yaşadıkları iletişim sorunlarını yazdığı belirlenmiştir. Klinik eğitimde yansıtıcı düşünme tekniğinin etkinliğinin değerlendirildiği bu çalışmada öğrencilerin yaşadıkları olaylara/durumlara çoğunlukla duygusal tepki verdiği saptanmıştır. Literatürde yansıtıcı düşünme tekniğinin kullanıldığı bazı çalışmalarda öğrencilerin yazdığı yansıtıcı günlüklerin daha çok klinikteki olumsuz deneyimler ve hasta/hasta yakını/sağlık personeli ile yaşanan iletişim sorunları hakkında olduğu belirtilmiştir (19,21). Çalışmamızdan elde edilen sonuçlar ile yapılan çalışma sonuçlarının farklılık göstermesinin nedeni, örneklem grubunu klinik deneyimi az olan hemşirelik birinci sınıf öğrencilerinin oluşturması olabilir.

Sınırlılıklar

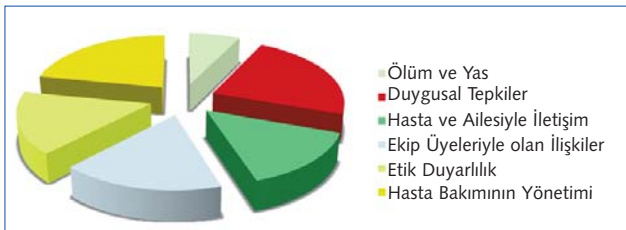
Çalışmanın sınırlılığı, çalışmanın yalnızca bir üniversitede öğrenim gören ve klinik uygulamaya çıkan hemşirelik öğrencilerinde yürütülmesidir. Bu nedenle bu bulgular Türkiye'deki tüm hemşirelik öğrencilerine genellenemez. Ayrıca bu çalışmanın diğer bir sınırlılığı da araştırmaya katılan hemşirelik öğrencilerinin kendi bildirimine dayanmasıdır. Dolayısıyla sonuçlar, araştırma kapsamına alınan hemşirelik öğrencilerinin vermiş oldukları yanıtlarla sınırlıdır.

Sonuç ve Öneriler

Bu çalışmada yansıtıcı düşünme tekniğinin klinik eğitiminde kullanılmasının; öğrencilerin kendi ve arkadaşlarının deneyimlerinden öğrenmesine, eleştirel düşünme ve problem çözme becerilerinin

artmasına ve öğrencilerin karşılaştığı durumları etik açıdan değerlendirmesine olanak sağladığı belirlenmiştir. Bununla birlikte bu tekniğin öğrencilerde anksiyeteye yol açması, sürenin yetersiz olması, sorunların çözülememesi durumunda öğrencilerin kendilerini hayal kırıklığına uğramış hissetmeleri gibi olumsuz etkilerinin de olduğu saptanmıştır. Ayrıca öğrenciler, yansıtıcı düşünme tekniğinin eğitimciler eşliğinde yapılması, eğitimcilerin konu ile ilgili bilgi sahibi ve donanımlı olması ve tartışma konusunu belirlemede eğitimci ile birlikte karar verilmesi gerektiğini ifade etmiştir. Öğrencilerin tartışma konusu olarak genellikle yaşanan duygusal durumları, hasta bakım yönetimini ve ekip üyeleriyle yaşadıkları iletişim sorunlarını belirledikleri saptanmıştır.

Çalışmanın, ülkemizde bu konu ile ilgili yapılan sınırlı çalışmadan biri olması ve klinik eğitimi farklı açıdan ele alması nedeniyle önemli olduğu düşünülmektedir. Bu çalışma sonuçları klinik eğitimin yapılandırılmasında eğitimcilere yol gösterebilir. Ayrıca yansıtıcı düşünme tekniğinin hemşirelik eğitim sisteminde yer alması ve klinik uygulama sürecinde kullanılması hemşirelik öğrencilerinin bu yöntemden daha fazla yararlanmasına katkı sağlayacaktır.

Grafik 4. Öğrencilerin yansıtıcı düşünme tekniğinde yazdığı konuların dağılımı (n=41)

İletişim: Funda Erol

E-posta: fundaeerol@sakarya.edu.tr

Kaynaklar

1. Akça NK, Taşçı S. Hemşirelik eğitimi ve eleştirel düşünme. Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi 2009; 5(2):187-196.
2. Bapoğlu SS, Açıköz F, Kapisız Ö, Yılmaz Ö. Hemşirelik öğrencilerinin eleştirel düşünme becerilerini geliştirmede drama yönteminin kullanılması. Düzce Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Dergisi 2011; 1(3): 17-21.
3. Rodgers C. Defining Reflection: Another look at John Dewey and reflective thinking. Teachers College Record 2002; 104(4):842-866.
4. Mert H, Bilik Ö, Sarı YH, Üstün B. Bir öğrenme deneyimi: Refleksin (Reflection), DEU HYO ED 2011; 4(2): 89-93.
5. Duban N, Yelken TY. Öğretmen adaylarının yansıtıcı düşünme eğilimleri ve yansıtıcı öğretmen özellikleriyle ilgili görüşleri. Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi 2010; 19(2):343-360.
6. Norton JL. Creative Thinking and Locus of Control as Predictors of Reflective Thinking in Preservice Teachers 1994; 1-36.
7. Hasırcı ÖK, Sadık F. Sınıf öğretmenlerinin yansıtıcı düşünme eğilimlerinin incelenmesi. Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi 2011; 20(2):195-210.
8. Tok Ş. Fen bilgisi dersinde yansıtıcı düşünme etkinliklerinin öğrencilerin akademik başarılarına ve fen bilgisi dersine yönelik tutumlarına etkisi. İlköğretim Online 2008; 7(3): 557-568.
9. Mann K, Gordon J, MacLeod A. Reflection and reflective practice in health professions education: a systematic review. Advances in Health Sciences Education 2009; 14(4):595-621.
10. Teekman B. Exploring reflective thinking in nursing practice. Journal of Advanced Nursing 2000; 31(5): 1125-1135.
11. Forneris SG, McAlpine CP. Evaluation of a reflective learning intervention to improve critical thinking in novice nurses. Journal of Advanced Nursing 2007; 57(4): 410- 421.
12. Karaöz S. Hemşirelikte klinik öğretime genel bir bakış ve etkin klinik öğretim için öneriler. Hemşirelikte Araştırma ve Geliştirme Dergisi 2003; 5(1): 5-21.
13. Karaöz S. Hemşirelik eğitiminde klinik değerlendirmeye genel bakış: Güçlükler ve öneriler. Dokuz Eylül Üniversitesi Hemşirelik Fakültesi Elektronik Dergisi 2013; 6(3):149-158.
14. Aydın MF, Argun MŞ. Bitlis Eren Üniversitesi Sağlık Yüksekokulu Hemşirelik Bölümü Öğrencilerinin hastane uygulamalarından beklentileri ve karşılaştıkları sorunlar. Acıbadem Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi 2010; 1(4): 209-213.
15. Kumcağız H, Koyuncu S, Yılmaz A, Uzun A, Güneştaş İ. Samsun Sağlık Yüksekokulu Hemşirelik Bölümü öğrencilerinin kuramsal ve uygulamalı eğitimde yaşadıkları sorunların belirlenmesi. Journal of Experimental and Clinical Medicine 2009; 22(2): 71-77.
16. Gustafsson C, Fagerberg I. Reflection, the way to professional development? J Clin Nurs 2004; 13(3): 271-280.
17. Durdukoca ŞF, Demir M. İlköğretim öğretmenlerin bazı değişkenlere göre yansıtıcı düşünme düzeyleri ve düşüncelerindeki öğretmen niteliklerinin yansıtıcı öğretmen niteliklerine uygunluğu. Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi 2012; 9(20):357-374.
18. Tanrikulu F, Erol F, Dikmen Y. Hemşirelik öğrencilerinde klinik uygulamalarda kullanılan refleksin yönteminin problem çözme becerisine etkisi. Journal of Human Sciences 2016; 13(3): 4931-4943.
19. Chong MC. Is reflective practice a useful task for student nurses? Asian Nursing Research 2009; 3(3): 111-120.
20. McCarthy B, Murphy S. Assessing undergraduate nursing students in clinical practice: do preceptors use assessment strategies?. Nurse Education Today 2008; 28(3): 301-313.
21. Silvia B, Valerio D, Lorenza G. The reflective journal: A tool for enhancing experience-based learning in nursing students in clinical practice. Journal of Nursing Education and Practice 2012; 3(3): 102-111.
22. Burrows DE. The nurse teacher's role in the promotion of reflective practice. Nurse Education Today 1995; 15(5): 346-350.
23. Kennison MM. The evaluation of students' reflective writing for evidence of critical thinking. Nursing Education Perspectives 2006; 27(5): 269-273.
24. Bulman C, Schutz S. Reflective Practice in Nursing. 4nd ed. USA: Blackwell Publishing Ltd.; 2008.
25. Landeen J, Byrne C, Brown B. Exploring the lived experiences of psychiatric nursing students through self-reflective journals. Journal of Advanced Nursing 1995; 21(5):878-885.
26. Pearson DJ, Heywood P. Portfolio use in general practice vocational training: a survey of GP registrars. Medical education 2004; 38(1): 87-95.
27. Nicholl H, Higgins A. Reflection in preregistration nursing curricula. Journal of Advanced Nursing 2004; 46(6): 578-585.